

**Folklor ve Edebiyat Etnoloji Halkbilim Antropoloji üç aylık kültür dergisi. Sayı: 16, Kış.
Ankara, 1998.**

[Amerikan MLA indeksince taranmıştır.]

TÜRK HALK OYUNLARI YARIŞMALARI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Muzaffer SÜMBÜL®

Cumhuriyet'in kuruluşu ile önemli gelişmeler elde edilen halk oyunlarının günümüzde ki en önemli etkinliği yarışmalardır. Özellikle 1980'den sonra devlet eliyle düzenlenen yarışmalarla çok önemli katılımlar elde edilmektedir. Bu gün on milyon kişinin yarışmalarda katılımcı konumuyla buldukları bilinmektedir. Katılımcıların yanısıra, izleyicileri, müzisyenleri, çalıştırıcıları, değerlendirmecileri (jüri üyeleri) ve bunların yakın çevreleri ile bu sayının söz edilen rakamlardan çok daha fazla olduğu söylenebilmektedir. Dolayısıyla halk oyunları, bu kadar çalışanı ve çevresiyle önemli bir sosyal ve ekonomik konuma gelmiş bulunmaktadır.

Türkiye genelinde Milli Eğitim Bakanlığı ve Gençlik Spor Genel Müdürlüğünce yapılan yarışmaların yanısıra, Milliyet gazetesi de düzenli olarak yarışmalar yapmaktadır. Bu yarışmalardan başka bu kadar yaygın olmayan ancak yapılan çeşitli yarışmalar da bulunmaktadır. Söz gelimi, Kültür Bakanlığı (denetlemeler), Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü, çeşitli kurum ve kuruluşlar ile bazı yerel yönetimlerin düzenlemiş oldukları yarışmalar. Bu yarışmalara ilişkin çeşitli eleştiriler yapılmaktadır. Bunların başında halk oyunlarının bir kültür ürünü olarak yarıştırlamayacağı savı gelmektedir. Burada göz önünde bulundurulması gereken önemli noktanın, yarıştırlanların kültürler mi ? Yöresel oyunları mı? Yoksa bu oyunları uygulayan, sahneye koyan ekiplerin o anki performansları mı ? Olduğudur. Yarışmanın dogasında bulunan rekabet ögesinden dolayı çeşitli tatsızlıklar olabilmektedir. Bu nedenlerden dolayı yarışmaların yapılmasına karşı olanlar da bulunmaktadır. Yarışmalara karşı çeşitli sunu seçenekleri önerilmektedir. (Anadolu Folkloru 1991)Yarışmanın karşı seçeneği olan şenliklerde ise daha farklı sorunlarla karşılaşılacaktır. İnsanın olduğu her yerde sorunlarında olacağı düşüncesinden hareketle bu tatsızlıkların en aza indirgenerek,

---

® Gaziantep Üniversitesi Türk Müsiki Devlet Konservatuari Arastirma Görevlisi

**Folklor ve Edebiyat Etnoloji Halkbilim Antropoloji üç aylık kültür dergisi. Sayı: 16, Kış.
Ankara, 1998.**

[Amerikan MLA indeksince taranmıştır.]

günümüz koşullarına uygun yeni düzenlemelere gidilebilir. Bu konuda sanatsal uygulamalar adı altında yenilikler yapılabilir.

Halk oyunları yarışmaları üç aşamadan oluşmaktadır. Bunlar: il elemeleri, grup ve final yarışmalarıdır. Yarışmalarda kullanılan değerlendirme belgeleri incelendiğinde Milli Eğitim Bakanlığı ile Gençlik Spor Genel Müdürlüğüne kullanılanlar arasında büyük benzerlikler bulunmakta. Ancak Milliyet gazetesinin belgesinde ise bunlar ile kıyaslandığında ayrılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar, ya da ayrılıklar, yarışmaların yapılış amaçları ile yarışmaları düzenleyen kurumların halk oyunlarına bakış açılarıyla ilişkili görülmektedir. Bu konuda var olan farklılıkların giderilerek Türkiye'de ki yarışmalarda tek bir belge kullanılması daha sağlıklı olacaktır. (Yarışmalarla ilgili olarak bkz. Eroglu, 1992) Bu çalışmadaki öneriler bütün düzenleyici kurumlarca uygulanabilir. Ancak Milli Eğitim Bakanlığı ve Gençlik Spor Genel Müdürlüğüne yapılan yarışmalarda daha kolay kullanılabilir. Çünkü bu kurumların değerlendirme belgeleri ve yarışma şartnameleri bilinmektedir. Bu çalışma bir bakıma da onlara dayanarak yapılmıştır. Öneriler ve gerekçeler beraberce verilerek düşüncelerin daha iyi anlaşılması sağlanmaya çalışılmaktadır. Buna göre yapılması gerekenler ise, yarışma esaslarında gerekli olan değişikliklerin yapılması ve yöre oyunlardan zorunlu olarak oynanacak oyunlarla ilgili çalışmalardır. Değerlendirme belgesine eklenecek bir madde ile de zorunlu oyunların tam olarak oynanması denetlenmiş olacaktır.

Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yarışma esaslarına yönelik öneriler, gerekçe ve yaptırımları ile verilmektedir. İkinci bölümde ise yarışmalardaki sanatsal uygulamaları teşvik amaçlı yaklaşımlardan söz edilecektir.

YARIŞMA ESASLARINA EK ÖNERİLER

Öneri: Bir oyun ekibi, bir oyun serisinde en az **iki zorunlu oyun** oynayacaktır. Daha fazlası isteğe bağlı olarak oynanabilecek, ancak seçmeli oyunlar olarak değerlendirilecektir.

Gerekçe: Halk oyunları ekiplerinin yarışmalara katılımları incelendiğinde büyük çoğunluğunun yıllarca yarışmalarda aynı oyunları oynadıkları görülmektedir. Bu durum halk oyunları eğitmenlerince belirlenmektedir. Bu kişiler oyun serisini bilinen belli oyunlarla sınırlandırmaktadır. Böylelikle yörelerin var olan zengin oyun dağarcığının verimli bir şekilde kullanılmasının önüne geçilmekte ve sınırlandırılmaktadır.

Zorunlu oyun uygulamasıyla özellikle yörenin oyun yapısını, tavrını yansıtan belli başlı oyunların sürekli olarak sergilenmesi sağlanacaktır. Çoğu oynanılmamaktan dolayı unutulmaya yüz tutmuş bazı oyunların yeniden canlanması sağlanacaktır.

Ayrıca, aynı yöre oyunları ile yarışan ekipler arasında oyun seri açısından bir denge de sağlanacaktır. Çünkü, yarışma kurallarına göre serbest olan oyun seçiminde; yalın, risksiz oyunları yeğleyen ekipler ile yöresel özellik ve tavırları yansıması bakımından ve sunumda oluşacak zorlukları, riski göze alan ekip arasında hiç bir ayırım bulunmamaktadır. Bu bakımdan oyunlarımızın bütün yönleriyle yansıtılmasını sağlayacak bu uygulama ile ekipler arasında bir denge de oluşacaktır.

Yaptırım: Zorunlu oyunları oynamayan ekip değerlendirme dışı bırakılacaktır

Öneri: Serisinde Türkiye birincisi, ikincisi ve üçüncüsü olan ekip: bir sonraki yıl aynı oyun serisi ile il yarışmasına katılamayacaktır.

İlk üç dereceden birtanesini kazanan ekip, ancak oyun serisini değiştirerek yarışmalara katılabilecektir.

Dereceye giren ekipler ancak üç yıl sonra aynı oyun serisi ile yarışmalara girebilirler.

Gerekçe: Serisinde dereceye giren ekiplerin aynı oyun serisi ile yarışmalara katılamaması, o ekipleri farklı oyunlardan oluşan oyun serileri oluşturmaya yöneltecektir. Bu durum zengin oyun dağarcığına sahip olan Anadolu'nun bu özelliğinin en iyi biçimde ortaya konulmasını sağlayacaktır. Öte yandan, bu uygulama ile yeni oyun ekiplerinin ortaya çıkması desteklenmiş olacaktır. Böylelikle, zengin oyun dağarcığının değişik halk oyunları ekipleri tarafından kullanılması yaygınlaşacaktır

Yaptırım: Oyun serisini değiştirmeden yarışmaya katılan ekip değerlendirme dışı bırakılacaktır.

Öneri: Bir oyun ekibi oyun serisini oluşturan oyunlar içerisinde birden fazla seyirlik (mizansenli) oyun oynayamayacaktır.

Gerekçe: Seyirlik nitelikli oyunlar yöresel yaşam biçimini yansıtan oyun kültürünün bir parçasıdır. Seyirlik oyunlar, daha çok gösteri nitelikli sunumlarda kullanılarak izleyicilerle iyi bir iletişim kurulmasını olanaklı kılarlar. Bu oyunlar bir bakıma yerel kültürel öğelerin sahneye yansıması olarak da algılanabilir. Dolayısıyla tiyatral yönü ağırlıklı, diğer oyunlardan daha çok zaman alan özellikleri bulunmaktadır. Bu nedenle kısa sürede daha çok oyunun serimlenmesini gerektiren yarışmalarda zamanın iyi

kullanılmamasına yol açmaktadır. Bu durumu ise bazı oyun ekipleri bilinçli olarak uygulamaktadır. Oyun serisinin bir başlangıcına, bir de sonuna konulan seyirlik oyunla süre doldurulmakta ve haksız rekabet oluşturulmaktadır. Böyle bir düzenlemeyle bu durumun önüne geçilebilecektir.

Yaptırım: Bir oyun serisi içerisinde birden fazla seyirlik oyun oynayan ekibin genel ortalama puanından üç puan eksiltilir.

YÖRE OYUNLARININ SINIFLANDIRILMASI

Halk oyunları yarışmalarında zorunlu oyun uygulamasının gerçekleştirilebilmesi için yapılması gereken ilk çalışma yöre oyunlarının kendi içinde sınıflandırılmasıdır. Bu sınıflandırma üç bölümde yapılabilir. Bu ayırım;

1-Zorunlu oyunlar,

2-Seçimlik oyunlar,

3-Araçla oynanan(-mizansenli-Seyirlik nitelikli)oyunlar olarak yapılabilir.

Her bölgenin kendi içinde yapacağı çalışma ile oyunlar bu üç bölümde sınıflandırılmış olacaktır. Bu çalışma gerçekleştirilirken bir anlamda oyunların tescili de yapılmış olacaktır. Çok geniş boyutlu bir çaba ve çalışma gerektiren bu durumun yaşama geçirilmesi Türk halk oyunları adına çok büyük bir hizmet olacaktır Öte yandan bu uygulama ile yerel oyun araştırmacılığı da takdir edilerek özendirilmiş olacaktır. Şu ana kadar derlenmiş olan oyunların derleyicileri , düzenleyicileri bilenmemektedir. Bu uygulama kapsamında yapılacak bir çalışmayla oyunların derleyeni, kaynak kişisi, derleme yeri ve derleme tarihi saptanmış olacaktır. Bu çalışma ile saptanacak olan derleyeni belli olmayan oyunlar ananoin oyunlar olarak benimsenebilir. Böylelikle, oyunlar üzerinde var olan çeşitli söylemlerin (yazma oyunlar gibi) aydınlatılması bakımından da önemli bir sorunun çözümüne katkıda bulunulmuş olunacaktır. Yürülükte bulunan fikir ve sanat eserleri yasası, telif hakları konusunun halk oyunları ile ilgili uygulamasının da yaşama geçmesi bu şekilde desteklenmiş olunacaktır.

Burada bir örnek oluşturması bakımından Adana oyunlarının bir kaçı ile bu sınıflandırma şöyle yapılabilir.

01 ADANA

01.1.Zorunlu Oyunlar

01.1.1.Kaba

Derleyen: Muzaffer Sümbül-Adnan Erenler   **Derleme yeri:** Ceyhan

Derleme tarihi: 1995   **Kaynak kişi :**Ali Kara, 1945, Tumlu-Ceyhan.

Düzenleyen: Adnan Erenler   **Düzenleme tarihi:** Adana, 1996

01.1.2.Ağır Üçayak

Derleyen: Anonim

Düzenleyen: Anonim.

01.2.Seçimlik Oyunlar

01.2.1.Kırıkhan

Derleyen: Anonim

Düzenleyen: Anonim

01.2.2.Şirvani

Derleyen: Anonim

Düzenleyen: Anonim.

01.3.Seyirlik oyunlar

01.3.1.Kızanası

Derleyen: Anonim

Düzenleyen: Anonim.

Benzer şekilde yörelerin oyunları sınıflandırıldığında önemli bir çalışma tamamlanmış olacaktır. Yöre oyunlarının üç bölümde sınıflandırılabilmesi için her il kendi içinde çalışabileceği gibi bölgesel ya da merkezi çalışmalar da yapılabilir. Bu çalışma öteden beri tam olarak bilinmeyen zengin oyun dağarcığının toplam sayısının ortaya çıkartılmasını da sağlayacaktır.

Sanatsal Uygulamalar

Yarışmalara katılan ekiplerin başarılı sanatsal uygulamaları ödüllendirilmelidir. Böylelikle yapılacak yeni çalışmalar motive edilmiş olacaktır.. Halk oyunları ekipleri: oyun, sunum, oyun müziği, destek öğeler ve güdülem (motivasyon) dallarında değerlendirilerek ödüllendirilebilir. Buna göre yarışma sonunda her seçenek için en çok beğeniyi alan ekipler belirlenir ve bunlara en iyi oyun, en iyi sunum, en iyi oyun müziği, en iyi destek öğeler ve en iyi güdülem ödülleri verilebilir.

Oyun: Son dönemlerde yarışma ekiplerinin genelinde oyunların motif ve figürlerinde çeşitli değişiklikler yapıldığı gözlenmektedir. Çeşitli nedenlerden dolayı yapılan bu uygulama ile aynı yöre oyunlarını oynanayan ekipler arasında dahi farklılıklar göze çarpmaktadır. Her iki ekip de aynı oyunu oynamakta ancak iki oyun arasında motifsel ve figürsel ayrılıklar bulunmaktadır. Hiç bir yaptırımla karşılaşmayan oyun eğitmenleri bu yola çok sıkça başvurmaktadır. En azından yarışmalarda bu durumla karşılaşıldığında sert yaptırımlarla caydırıcı olunabilir. Dolayısıyla, oyunların yapısal özellikleri bozulmadan en iyi şekilde sahneye aktarılması, oyun serisini oluşturan oyunların biribiri ile uyumu, anlatılmak istenen duygu ve düşüncenin oyunlar yardımı ile iyi bir şekilde yansıtılması, sahnenin teknik açıdan iyi kullanılması gerekmektedir. Oyun kategorisinde verilecek ödülün belirlenmesinde bu etkenlerin yanısıra ; oyun serisinin seçimindeki titizlik, zor veya riskli oyunların seçilmesi, yerel tavrı daha iyi yansıtan oyunların seçilmesi, ayrıca yeni derlenmiş oyunların seçilerek sunulması gibi etkenler de göz önüne alınabilecek değerleri oluşturabilir. Bu değerlere göre en iyi uygulamayı yapan grup **en iyi oyun** ödülünü alabilir.

Sunum: Oyunların yapısal özellikleri bozulmadan sahne uygulamaları gerçekleştirilmelidir. Özellikle sahne kullanımı sırasında yapılan yanlışlıklar oyunların anlamlarını yitirmelerine neden olmaktadır. Halk oyunlarını sahneye koyan etnokareografların ya oyunu iyi biliyor olmaları ya da sahne tekniklerini iyi biliyor olmaları önemli bir aksama nedenidir. Kaldı ki halk oyunlarındaki yapısal bozuklukların çoğunun nedenini her iki konuda da yeterli birikimi olmayan kişilerce yapılan düzenlemeler oluşturmaktadır. Sahne tekniği iyi kavranmalıdır. Ayrıca oyunları bir duygu ve düşünce aktarımı olarak algılamak gereklidir. Ancak bu noktadan hareketle belli duygu ve düşünceler sahneye aktarılabilir. Sahne giriş-çıkışlarıyla, merkez ve yanlarıyla, kulisleriyle, destek öğeleriyle, sahnelenmek istenen halk oyunu ile bir bütün olarak algılandığında ancak anlatılmak istenen duygu ve düşünce izleyicilere yansıtılabilir. Dolayısıyla halk oyunlarının iyi bir şekilde sahnelenmesi çok yönlü birikim gerektirmektedir. Bütün bu zorluklar göz önüne alındığında yapılacak en iyi sunum uygulaması olumlu anlamda yönlendirici olabilir. Oyunları sahneye aktarırken estetik dengenin yanısıra oyunların yapısal özelliklerinin bozulmaması bu kategoride göz önünde bulundurulması gereken en önemli değer oluşturabilir. Sunumda sahnenin teknik açıdan kullanımının yanısıra destek öğelerinde kullanımı göz önünde

bulundurulabilecek başkaca değerler olabilir. Bu uygulamaları başarı ile gerçekleştiren ekip ise **en iyi sunum** ödülü alabilir.

Oyun Müziği: Son dönemlerde halk oyunları ekiplerinin müziklerinde düzenleme adı altında çeşitli yanlışlıklar görülmektedir. İyi örnekler olmasına karşın yöresel tavırdan uzaklaşan, oyunun temel ezgisinin koybolduğu düzenlemeler de görülmektedir. Temel kaygının düzenleme olduğu belli bir düşünce aktarımı ya da oyun düzenlemesini destekleyici bir düşünce olmaması nedeniyle bu türden yanlışlıklar yapılmaktadır. Dolayısıyla, yöre oyun müziklerinin temel özelliklerini ön plana çıkartan ve bu müziksel yapıyı destekleyici düzenlemeler ve oyunun motifsel, hareketsetel özelliklerini destekleyici müziksetel düzenlemeler yapan oyun ekibi ödüllendirilebilir. Bu anlamda en başarılı uygulamayı yapan ekip **en iyi oyun müziği** ödülünü alabilir.

Destek öğeler: Halk oyunları için **artık bir sahne sanatı olmuştur** denilmektedir. Ancak sahne sanatları olarak adlandırılan sanatsal çalışmalarda kullanılan destek öğeler halk oyunlarında aynı yaygınlıkta kullanılmamaktadır. Yapılan sahne uygulamalarının başarıya ulaşması için; ışık, dekor , efekt, makyaj ve kostüm gibi destek öğelerin oyun ve müzik düzenlemeleriyle paralellik göstermesi gerekmektedir. Hatta destek öğeler diğer düzenlemeleri destekleyici bir etken olarak kullanılmalıdır. Oyun ve müzik düzenlemesiyle anlatılmak istenen düşünce aktarımını destekleyici nitelikte olmalıdır. Bu konuda yapılacak yeni çalışmalar teşvik edilmelidir. Işık, dekor, efekt ,makyaj ve kostüm; oyunun anlatımını güçlendirecek ve düzenlemedeki anlatımı destekleyecek nitelikte olmalıdır. Yapılacak yeni kostüm denemeleri ise alan araştırmasına dayalı, yöre kültürel özelliklerini yansıtacak nitelikte olmalıdır. Özellikle bu yöndeki çalışmalar özendirilmelidir. Bu konuda yapılan başarılı çalışmalar ise **en iyi destek öğeler** ödülü alabilir.

Halk oyunları ekiplerinin sanatsal uygulamalarının desteklenerek, sahneye taşınmasıyla elde edilen ulusal değerlerin kuşaklara aktarımını daha da anlamlılaştıracaktır. Çünkü farklı değer yargılarıyla yetişen ve medyatik bir kültürlenme süreci yaşayan gençlik -özellikle kent gençliği- kültürel algılamına daha yakın sunumlar bulacaktır. Bu sunumlar ona kendi kültürel değerleriyle yakınlaşarak bütünleşme olanağı sağlayacaktır. Böylece, yeni yetişen gençlik ile geçmiş kuşaklar arasında anlamlı bir köprü kurulmuş olacaktır. Dolayısıyla ulusal değerlerin yaşatılmasına anlamlı bir katkıda bulunmuş olunacaktır.

Yapılacak yarışma ve diğer düzenlemelerde verilecek bu ödüller ileriye dönük kazanımlar sağlayacaktır. Zamanla bu dalların ayrı ayrı değerlendirilmesiyle ortaya beş değişik kategoride düzenleme (yarışma ya da şenlik) çıkabilecektir.

Sonuç

Türk halk oyunları yarışmalar aracılığıyla önemli bir kitlenin uğraşı alanı haline gelmiş bulunmaktadır. Halk oyunları, halk kültürü ürünlerinin birincil ve ikincil fonksiyonlarının sürdüğü ender öğelerdendir. Bu durum halk oyunlarına önemli bir misyon yüklemektedir. Halk oyunları, kültürler arası kaynaşmayı sağlamakta; bireylerin dostluk, barış ve sevgi yüklü duygular edinmesini olanaklı kılmaktadır. Bu nedenle halk oyunları ile ilgili yarışmalarda yapılacak yani düzenlemeler, hem bu duygu ve düşünceleri paylaşan bireylerin daha da artmasını, hemde halk oyunlarının daha da gelişmesini sağlayacaktır. Bu nedenle sanatsal uygulamalar teşvik edilmelidir. Yapılacak sanatsal uygulamalar ile ulusal kültürel değerlerden yararlanarak yeni sanatsal yapıtlar oluşturma teşvik edilmiş olunacaktır. Böylelikle, geçmiş kuşakların kültürel yaratımları ile bu günün kültürel yaratımları arasında köprüler kurulmuş olacaktır

Zorunlu oyunlar ve sanatsal uygulamanın yaşama geçmesi için yapılacak çalışmalar halk oyunlarının çeşetli sorunlarını da çözüme kavuşturmuş olacaktır. Özellikle oyun derlemeleri yapılmamış yöre kalmayacaktır. Hatta oyunların yapısal özellikleriyle ilgili çalışmalar yapılarak; motif, figür, bölüm, oyun ve oyun serisi gibi iç yapısal dinamikler saptanmış olacaktır.

Oyunların sahnelenmesiyle ortaya çıkan teknik özelliklerin kullanılmasının yaygınlaşması bu uygulama ile teşvik edilmiş olunacaktır. Oyun eğitmenlerinin keyfi, değişiklikleri önlenmiş olacaktır. Yapıtları olumsuz değişikliklerin pirim almadığını gören oyun eğitmenleri ve düzenlemecileri bu uygulamalardan vaz geçeceklerdir. Bu kişiler alan araştırması yaparak yeni oyunlar derleyemeye yöneleceklerdir. Derlenen bu oyunların sahnelenmesiyle Anadolu oyun dağarcına yeni oyunlar eklemenin keyfini yaşayacaklardır.

KAYNAKÇA

ANADOLU FOLKLORU,1991

Anadolu Folkloru. Halk Oyunları Yarışmaları. **Anadolu Folkloru** s.:12 c.:2.1991

ERGİNER, 1984

Gürbüz Erginer: Halk Oyunları Belli Kurumların Değişik Amaçlı ve Fonksiyonlu İletişim Araçlarıdır. **Yarın** 40.Sayı. 1984

EROĞLU,1992

Türker Eroğlu.Halk Oyunları Yarışmaları.**Milli Folklor** Bahar sayı:13.1992

SÜMBÜL,1996

Muzaffer Sümbül.Türk Halk Oyunlarının Yapısal Dinamikleri Üzerine Görüşler.
V.Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri. Ankara 1996